

РИНОК НАФТОПРОДУКТІВ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ ІНВЕСТИВАННЯ

У статті розглянуто склад та структуру ринку нафтопродуктів України, зазначено основні інвестиційні процеси. Зазначено, що ринок нафтопродуктів унікальний порівняно з іншими ринками, оскільки одночасно відноситься до трьох видів: ринку сировини (ринок сирої нафти), ринку готових виробів (ринок продуктів переробки нафти) та фінансового ринку (торгівля нафтовими контрактами). Вказано на основні кількісні показники обсягів продажу бензинів та дизелю, необхідних ресурсів для модернізації нафтопереробної галузі та розвитку ринку. Зазначено основні проблеми для реалізації інвестиційної діяльності: високий рівень корупційності, недосконалість законодавства в інвестиційній сфері, відсутність гарантій, складність ведення бізнесу, отримання дозволів та ін. Запропоновані основні завдання держави в регулюванні ринку нафтопродуктів.

Ключові слова: ринок нафтопродуктів, структура ринку нафтопродуктів, обсяги продажу ринку нафтопродуктів, інвестиції на ринку нафтопродуктів, проблеми реалізації інвестиційної діяльності на ринку нафтопродуктів.

V. A. KHARUK
Lviv Academy of Commerce**OIL MARKET IN UKRAINE AS INVESTMENT OBJECT**

The article deals with the structure of the oil market of Ukraine, contains basic investment process. It is noted that the oil market is unique compared to other markets, as relates to three types: the market of raw material (raw oil market), the market of finished products (oil refined products market) and financial market (trading oil contracts). Specified on the basic quantitative sales volumes of gasoline and diesel, the necessary resources for the modernization of the oil market and market development. Outlines the problems for realization of investment activity: a high level of corruption, inadequate legislation in the field of investment, lack of security, the complexity of business, permits and so on. Proposed basic tasks of the state to regulate the oil market.

Keywords: oil market, the structure of the oil market, sales of the oil market, investment in the oil market, the problem of realization of investment activity in the oil market.

Вступ

Ринок нафтопродуктів відіграє провідну роль у розвитку світової економіки. Починаючи з 70-х років ХХ століття, коли нафта перетворилась на домінуючий енергоносіє і стратегічний товар, кон'юнктура ринку нафти і нафтопродуктів опинилася в центрі уваги світового бізнесу і політики. На сьогодні нафта як енергоносіє знаходиться на вершині життєвого циклу і має найвищий рівень конкурентоспроможності. Потреби світової економіки в нафті і нафтопродуктах з кожним роком зростають, а оскільки ринок цих стратегічних товарів взаємодіє з іншими ринками (валютним, фондовим, інвестицій, праці тощо), то стан його впливає на розвиток усієї світової економіки – сприяє економічному зростанню або спричиняє настання рецесії [1].

В сучасних умовах ефективний розвиток ринку нафтопродуктів обумовлений не тільки структурними змінами, рівнем науково-технічного прогресу, технологією виробництва на підприємствах нафтового комплексу, але й рівнем відповідності торговельної структури до попиту, який склався на продукцію нафтопереробки. У зв'язку з цим виникає необхідність у розширенні існуючих торговельних потужностей операторів ринку нафтопродуктів України за допомогою придбання АЗС, злиття, поглинання, кооперації. Це вимагає від підприємств великих інвестицій.

Вагомий внесок у розвиток дослідження стратегії розвитку ринку нафтопродуктів, що спрямована на збільшення власного видобутку енергоресурсів та збільшення інвестицій, внесли українські вчені В.Г. Бурлака, В.В. Вербинський, І.В. Діак, А.З. Дорошкевич, М.Г. Земляний, Т.В. Рязова, В.Л. Саприкін, А.І. Сухоруков, І.І. Темненко, А.І. Шевцов та ін.

Постановка завдання

Метою роботи є характеристика складу та структури ринку нафтопродуктів, структури та обсягів інвестиційної діяльності, обґрунтування основних проблем та шляхів зростання інвестиційної активності на ринку.

Виклад основного матеріалу досліджень

Ринок нафтопродуктів – це сукупність економічних та правових відносин, що виникають у процесі видобування, купівлі-продажу нафти та продуктів її переробки, надання послуг з їх транспортування, зберігання та постачання. Ринок нафтопродуктів унікальний порівняно з іншими ринками, оскільки одночасно відноситься до трьох видів: ринку сировини (ринок сирої нафти), ринку готових виробів (ринок продуктів переробки нафти) та фінансового ринку (торгівля нафтовими контрактами) [1].

Склад ринку нафтопродуктів також має свій вплив на ділову активність ринку. Слід зауважити, що ринок нафтопродуктів класифікується за багатьма параметрами. Різні вчені та аналітики в термін «ринок нафтопродуктів» включають різні їх види, зазвичай це види нафтопродуктів, які користуються найбільшим попитом. Наведемо загальну їх класифікацію за предметом торгівлі [2]:

1. Ринки нафтових палив: бензини, дизельне паливо, реактивне паливо, суднове паливо, ін.
2. Ринки продуктів нафтопереробки: олія, мастила, присадки, бітум, мазут, інші нафтопродукти.
3. Ринки продуктів нафтохімії: розчинники нафтові, парафін, стеарин, смоли, ін. [3].

Роздрібний ринок нафтопродуктів є висококонкурентним, який складається з українських та закордонних компаній [4]. Серед них на українському роздрібному ринку нафтопродуктів представлені такі мережі: Укрнафта (Укрнафта, ANP, Авіас, Сентоза, Мавекс та ін.), WOG (група компаній Континіум), ОККО (концерн Галнафтогаз. Входить до складу холдингу Універсальна інвестиційна група. Близько 20% акцій Галнафтогазу володіє Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР)), Лукойл (ПШ Лукойл-Україна), Shell (управління мережею здійснює Альянс Холдинг, підконтрольний групі Альянс (Росія) і Royal Dutch Shell), а також ТНК-ВР Коммерс, Веста Сервіс, Паралель, Татнафта-Укрнафтопродукт, Атан та ін. Роздрібний ринок нафтопродуктів України характеризується діяльністю обмеженого кола підприємств-власників АЗС.

Якщо глянути на ринок в кількісному вираженні, то на ньому панує відносна стабільність. Певні ознаки звикання до нинішніх цін можна побачити на прикладі брендів бензинів та дизельного пального. Однак на ринку відбувається поступовий перерозподіл попиту між бензином і дизпаливом. За останні роки обсяги продажу бензину потроху зменшуються (рис. 1).

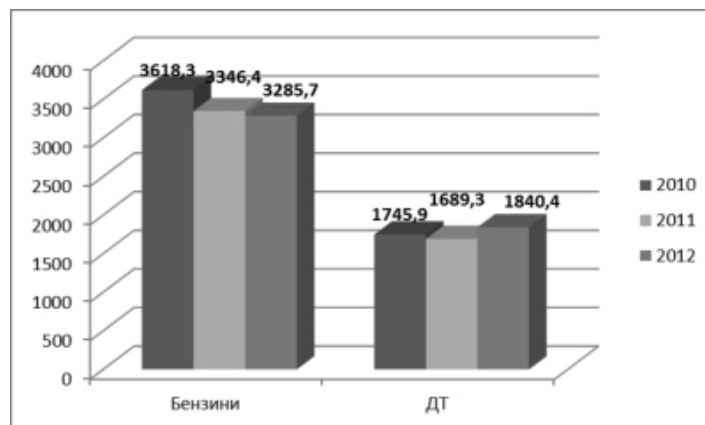

Рис. 1. Обсяги продажу бензину та дизпалива за 2010–2012 рр., тис. т

Для досягнення поставлених в Енергостратегії [5] цілей у базовому сценарії розвитку економіки сумарний обсяг інвестицій у ПЕК України повинен скласти близько 1026 млрд грн (табл. 1).

Таблиця 1

Сумарні інвестиції в розвиток ринку нафтопродуктів України, 2012–2030 рр.

Напрямок	Інвестиції, млрд. грн. (у цінах 2010 р.)		
	Усього, 2012–30 рр., в т. ч.	за 2012–2020 рр.	за 2020–2030 рр.
Нафтогазова промисловість, у т. ч.	513	146	367
Газорозподільна система	52	30	22
Нафтотранспортна система	5	2	3
Видобуток газу	319	61	258
Видобуток нафти	93	20	73
Розвиток біопалив	7	4	3
Нафтопереробка	37	29	8

Основними напрямками розвитку операційної та інвестиційної діяльності ринку нафтопродуктів є:

1. Розвиток і модернізація газорозподільної системи – 47–58 млрд грн.
 - Модернізація нафтотранспортної системи – 5–7 млрд грн.
 - Видобуток газу.
2. Інвестиції в розвідку та видобуток традиційного газу (збільшення глибини буріння, розширення використання заходів підвищення віддачі пластів) – 100–115 млрд грн.
3. Інвестиції в розвідку та видобуток нетрадиційного газу: газу щільних порід – 55–65 млрд грн, сланцевого газу – 35–45 млрд грн, метану вугільних пластів – 12–15 млрд грн.
4. Видобуток нафти з традиційних родовищ: інвестиції в розвідку та видобуток – 30–40 млрд грн.
5. Видобуток нафти та газу з глибоководного шельфу – 135–150 млрд грн.

6. Біопаливо: розвиток інфраструктури для виробництва та дистрибуції біоетанолу – 6–8 млрд грн.

7. Нафтопереробна галузь: модернізація НПЗ із метою збільшення глибини перероблення і поліпшення якості палива – 29–44 млрд грн.

Здійснення описаних інвестицій і фінансування розвитку ринку нафтопродуктів України здійснюватиметься як комерційними компаніями (приватними або державними), так і державою в рамках зазначених далі основних механізмів:

- Самостійне інвестування комерційними компаніями (приватними або державними) у рамках природних процесів функціонування бізнесу за рахунок власних коштів або позикового фінансування. Для успішного й повного залучення цього важеля державі необхідно забезпечити компаніям сприятливе середовище для функціонування бізнесу й наявність довгострокових стабільних і прозорих правил роботи на ринку, які забезпечать повернення на інвестиції при мінімальному ринковому рівні цін. Кошти комерційних компаній повинні бути основним механізмом фінансування інвестицій у розвиток ринку.

- Використання методів тарифної політики для забезпечення достатності інвестиційних коштів у комерційних компаній, які діють на регульованих ринках. Для реалізації цього механізму завданням держави має бути поступове виведення регульованих цін і тарифів на енергоресурси на конкурентний рівень, який містить у собі інвестиційну складову, достатню для забезпечення необхідного повернення на інвестиції комерційним компаніям.

- Прямі державні інвестиції (у тому числі й за рахунок залучення зовнішніх позик від міжнародних організацій для реалізації складних інфраструктурних проектів) у разі, якщо енергетичні об'єкти перебувають у державній власності і держава планує продовжувати зберігати над ними контроль.

Висновки

Підсумовуючи результати дослідження, можемо зауважити наступне, що найбільш суперечливими та терміновими для усунення інвестиційних проблем є наступні перешкоди: високий рівень корумпованості та тіньової економіки; недосконалість законодавства в інвестиційній сфері; низька адаптованість українського законодавства до європейських стандартів; складність адміністрування податків та отримання дозволів; відсутність гарантій на право власності; неефективні механізми захисту прав інвесторів; невідповідність банківської системи світовим стандартам; нестача фахівців, здатних розробляти інвестиційні проекти та бізнес-плани, супроводжувати та керувати проектами; відсутність співробітництва з міжнародними рейтинговими агенціями; політична нестабільність, негативний інвестиційний імідж України та регіонів; відсутність стратегічного бачення довгострокових цілей розвитку, особливо в регіонах.

Основними завданнями держави в регулюванні ринку нафтопродуктів мають стати:

1. Підтримка й розвиток конкуренції як на оптовому, так і роздрібному ринках нафтопродуктів.
2. Стимулювання ефективної витрати палива та розширення використання альтернативних видів палива.
3. Стимулювання використання біопалива.
4. Здійснення планомірного переходу на більш високі стандарти якості палива.

Література

1. Лесик В.М. Статистичний аналіз ринку нафтопродуктів : автореф. дис. на здобуття канд. екон. наук : спец. 08.00.10 „Статистика” / В.М. Лесик. КНЕУ. – К., 2007. – 20 с.
2. Чернега О. Б. Организация внешней торговли : [учеб. пособие] / О. Б. Чернега, И. Х. Баширов, Е. Б. Новик. – Донецк : Юго-Восток, Лтд, 2006. – 248 с.
3. Остапко А. М. Кон'юнктурні дослідження діяльності України на міжнародному ринку нафтопродуктів Торгівля і ринок України : темат. зб. наук. пр. ; голов. ред. О. О. Шубін. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2009. – Вип. 28, т. 1. – С. 113–120.
4. Дронова А. Ю. Інвестиційний аспект розвитку роздрібною ринку нафтопродуктів України / А. Ю. Дронова // Збірник наукових робіт. – Харків, ХНЕУ, 2010. – № 20 (96). – С. 21–23.
5. Енергетична стратегія України до 2030 р. : постанова Кабінету Міністрів України № 145-р від 15.03.2006 р. із змінами та доп. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

References

1. Lesyk V.M. Statystychnyy analiz rynku naftoproduktiv: avtoref. dys. na zdobuttya kand. ekon. nauk: spets. 08.00.10 „Statystyka” / V.M. Lesyk. KNEU. – K.: 2007. – 20 p.
2. Cherneha O. B. Orhanyzatsyya vneshney torhovyly: ucheb. posobyey / O. B. Cherneha, Y. Kh. Bashyrov, E. B. Novyik. – Donetsk: Yuho-Vostok, Ltd, 2006. – 248 p.
3. Ostapko A. M. Konyunktturni doslidzhennya diyalnosti Ukrayiny na mizhnarodnomu rynku naftoproduktiv Torhivlyi i rynek Ukrayiny: temat. zb. nauk. pr. Vol. 28, t. 1 / Holov. red. O. O. Shubin. – Donetsk : DonNUET, 2009. – P. 113–120.
4. Dronova A. Yu. Investytsiynyy aspekt rozvytku rozdrбноho rynku naftoproduktiv Ukrayiny. Zbirnyk naukovykh robit No. 20 (96) 2010. – Kharkiv, KhNEU, 2010, p.21–23.
5. Enerhetychna stratehiya Ukrayiny do 2030 r.: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 15.03.2006 r. iz zminamy ta dopovnennyamy. No. 145-r URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>

Надійшла 25.08.2014; рецензент: д. е. н. Семак Б. Б.